

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ!

عده زن مخطوبه که شوهرش وفات نموده است

(ترجمه)

پرسش 1

السلام علیکم ورحمت اللہ وبرکاتہ!

شیخ من! اگر اجازه بفرمائید سوالی دارم، وقتی شوهر زن مخطوبه (خواستگاری شده) وفات نماید، آیا عده دارد؟ آیا این زن از مردی که خواستگاری نموده، ارث می برد؟ الله سبحانه و تعالی شما را جزای خیر عنایت فرماید. برادر شما: مالک

پرسش 2

السلام علیکم ورحمت اللہ وبرکاتہ!

الله شیخ ما را جزای خیر دهد! آیا عده به دخول ثابت می گردد و یا به مجرد انعقاد عقد؟ زیرا بعضی حالات وجود دارد که طلاق قبل از دخول صورت می گیرد، آیا در هر دو صورت عده یکسان است؟ برادر شما: ابوبکر الفقهاء

پاسخ

وعلیکم السلام ورحمت اللہ وبرکاتہ!

بدون شک هر دو سوال با هم نزدیک اند؛ لذا هر دو سوال را به توفیق الله سبحانه و تعالی یک جا جواب می دهم.

اگر منظور از زن مخطوبه (خواستگاری شده) زنی باشد که توسط مرد خواستگاری شده و موافقه ابتدائی بر ازدواج صورت گرفته؛ اما عقد ازدواج تکمیل نشده و ایجاب و قبولی مطابق شریعت صورت نگرفته؛ اگر منظور از زن مخطوبه در سوال همین حالت باشد، چیزی که در بعضی از کشورها رواج است، این حالت ازدواج محسوب نشده و زن مخطوبه (خواستگاری شده) برای مرد خواستگار، بیگانه بوده که خلوت با آن صحیح نبوده و کشف عورت زن برای این مرد جائز نمی باشد و طبیعی است که در این حالت هیچ اثری از آثار عقد ازدواج؛ از قبیل: عده، مهر، میراث و غیره مرتب نمی گردد.

اگر منظور از زن مخطوبه (خواستگاری شده) زنی باشد که مرد خواستگار با آن عقد نکاح شرعی کرده باشد، در این صورت این زن زوجه شرعی مرد به حساب آمده و آثار عقد نکاح مطابق به جزئیاتی که در کتب فقه بیان شده، مرتب می گردد که بعضی از این آثار را در نقاط بعدی این شاء الله بیان خواهیم کرد.

زنی که عقد نکاح آن منعقد شده؛ ولی شوهرش قبل از دخول وفات یافته، این زن زوجه متوفی محسوب شده و عده شرعی را که عبارت از چهار ماه و ده روز است باید سپری کند، به دلیل این قول الله سبحانه و تعالی:

﴿وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا﴾ (بقره: 234)

ترجمه: آن مردانی که از شما فوت می‌شوند و زنان منکوحه‌شان را به‌جا می‌گذارند، بر زنان‌شان لازم است که مدت چهار ماه و ده روز در خانه‌های‌شان بمانند و عده‌شان را سپری کنند.

و به دلیل روایت ترمذی و غیره، از ابن مسعود روایت شده است که از او در مورد مردی سوال شد که زنی را به نکاح گرفته بود و مهر به آن تعیین نشده و دخول صورت نگرفته بود و در این حالت شوهرش وفات یافته بود، ابن مسعود گفت: برای این زن مهر مثل بدون کم و کاست لازم می‌شود؛ هم‌چنان لازم است که این زن عده‌اش را سپری نموده و میراث برایش می‌رسد. در این وقت بود که معقل ابن سنان اشجعی ایستاد و گفت: رسول الله صلی الله علیه و سلم در مورد یک زن به نام بروع بنت واشق حکمی را همانند حکم تو بیان نمود که در این وقت ابن مسعود خوش حال شد. ابو‌عیسی گفته است حدیث ابن مسعود حدیث حسن و صحیح است.

هم‌چنان این زن از شوهر متوفی‌اش میراث می‌برد؛ هرچند که دخول نکرده باشد، به دلیل این قول الله سبحانه و تعالی:

﴿وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوَصِّينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمْنُ مِمَّا تَرَكَتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوَصُّونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ﴾ (نساء: 14)

ترجمه: برای شما شوهران نصف آن چیزی است که زنان شما بعد از فوت‌شان به‌جا گذاشتند، این در صورتی است که زنان شما اولاد از خود به‌جا نگذاشته باشند؛ اگر از آن‌ها اولاد به‌جا مانده بود؛ پس برای شما شوهران چهار یکم از متروکه زنان بعد از اجرای وصیت یا دینی است که زنان شما از خود به‌جا گذاشتند، داده می‌شود. هم‌چنان برای زنان چهار یکم آن چیزی است که شما شوهران به عنوان متروکه به‌جا گذاشتید و این در صورتی است که شما شوهران از خود اولادی به‌جا نگذاشته باشید؛ اگر اولادی از خود به‌جا گذاشته باشید؛ پس برای زنان شما یک بر هشتم متروکه شما بعد از اجرای وصیت و دینی است که از خود به‌جا گذاشتید.

و به دلیل حدیث ابن مسعود که قبلاً ذکر شد.

حکم عده زنی که شوهرش بعد از عقد نکاح و قبل از دخول طلاق می‌دهد، با عده زنی که شوهرش فوت نموده، متفاوت است. برای زن مطلقه قبل از دخول عده طلاق نیست:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا فَمَتَّعُوهُنَّ وَسَرَّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا﴾ (احزاب: 49)

ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده‌اید، وقتی زنان مومنه را نکاح نموده و بعداً قبل از آن که با ایشان جماع کرده باشید، طلاق‌شان دادید، بر شما حق نیست که بر آن‌ها عده بشمارید؛ پس در این صورت برای‌شان متعه (مقدار مالی) بدهید و بدون آزار و اذیت ایشان را رها کنید.

اما در آن مسأله نیز حالات مختلف وجود دارد؛ چنان‌چه اگر شوهر قبل از طلاق و قبل از دخول با این زن خلوت کرده بود، این خلوت در نزد بعضی فقهاء عده را لازم می‌آورد که بعضی از نظریات فقهی را در خصوص خلوت بیان می‌کنم:

در مغنی تألیف ابن قدامه آمده است: "وقتی مرد زن خود را طلاق داده و با آن خلوت کرده بود؛ در این صورت عده آن غیر از حیضی که در آن طلاق واقع شده، سه حیض می‌باشد. در این خصوص سه حالت است، حالت اول این که عده بر هر زنی که شوهرش با آن خلوت نموده لازم می‌شود؛ هرچند که جماع نکرده باشد و هیچ اختلاف در مورد زن مطلقه جماع شده وجود ندارد؛ اما در صورتی که خلوت کرده بود؛ ولی به آن جماع نکرده بود؛ سپس آن را طلاق داد؛ در این صورت مذهب احمد بر وجوب عده است."

امام احمد و اثرم با سند خودشان از زراره بن اوفی روایت نموده که گفت: خلفای راشدین حکم کرده بودند که هرکس پرده را بیندازد و یا دروازه را بست (خلوت کرد) مهر بر آن لازم شده و عده نیز واجب می‌گردد؛ هم‌چنان این روایت را اثرم از احنف از عمر و علی و از سعید بن مسیب از عمر و زید بن ثابت روایت نمودند.

هم‌چنان این مسأله از خلفای راشدین، زید و ابن عمر روایت شده و عروه، علی بن حسین، عطاء، زهری، ثوری، اوزاعی، اسحاق، اصحاب رأی و از شافعی در قول قدیم‌اش همین روایت شده است.

شافعی در قول جدیدش گفته است، بر چنین زنی عده لازم نمی‌باشد، به دلیل این قول الله سبحانه و تعالی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا﴾

(احزاب: 49)

ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده‌اید، وقتی زنان مومنه را نکاح نموده و بعداً قبل از آن که با ایشان جماع کرده باشید، طلاقشان دادید؛ پس بر شما حق نیست که بر آن‌ها عده بشمارید.

این نص است و دیگر این که چنین زنی مطلقه محسوب شده و هنوز به آن مساس صورت نگرفته است و در این صورت مشابه زنی است که خلوت نشده باشد. خلاصه این که بر زن مطلقه قبل از دخول، عده لازم نبوده؛ مگر این که ثابت شود که خلوت در یک اطاق صورت گرفته و دروازه بر وی بسته شده باشد؛ در این حالت در نزد امام احمد عده بر آن لازم می‌شود. امیدوارم که این جواب کفایت کند، الله سبحانه و تعالی از همه داناتر و با حکمت‌تر است.

برادران عطاء ابن خلیل ابوالرشته

16 ذوالقعدة 1441 هـ.ق.

7 جولای 2020 م.

مترجم: مصطفی اسلام